

ФІНАНСОВО-ПРАВОВА ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ САНКЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ

У роботі розглянуто фінансово-правові аспекти застосування санкцій та конфіскації активів держав-агресорів як засобів міжнародного впливу. Проаналізована ефективність санкційних режимів, включаючи заморожування активів і розширену конфіскацію, а також їхня роль у забезпеченні відповідальності за грубі порушення міжнародного права. Окрема увага приділяється питанням суверенного імунітету та правового регулювання примусового вилучення державних активів. Розглянуто можливості реформування міжнародного права для підвищення ефективності механізмів конфіскації з урахуванням сучасних викликів.

Ключові слова: санкції, конфіскація активів, держава-агресор, заморожування активів, економічні санкції.

Санкції проти держав-агресорів є ключовим інструментом міжнародної відповіді на порушення норм міжнародного права та агресію. В останні роки санкційні режими були посилені, особливо після вторгнення РФ в Україну, включаючи заморожування активів та можливі заходи з конфіскації активів.

Одним із центральних питань, що виникають у цьому контексті, є те, як міжнародні правові норми співвідносяться з вимогами ефективності та справедливості щодо санкцій і конфіскації активів.

Санкції в міжнародному праві виконують важливу роль як інструмент примусу, спрямований на зміну поведінки держави або груп осіб, що порушують міжнародні норми. Санкції можуть бути економічними, фінансовими, політичними або іншими, однак одним з найефективніших механізмів є заморожування активів. Це дозволяє обмежити доступ держави або особи до фінансових ресурсів і примусити її до змін у політиці. У випадку з Росією після її вторгнення в Україну, санкції були спрямовані на заморожування активів російських олігархів і державних установ на суму приблизно 350 мільярдів доларів США [1].

Одним із головних прикладів є заморожування валютних резервів Центрального банку РФ, а також замороження активів, що належать пов'язаним з російським режимом олігархам. Така політика дозволяє не тільки тиснути на російське керівництво, але і використовувати ці активи для компенсації збитків, завданих Україні.

Важливим інструментом у боротьбі з економічною злочинністю та корупцією є розширена конфіскація. Вона дозволяє конфісковувати активи, які

не обов'язково напряду пов'язані зі злочином, але стосуються осіб, підозрюваних у незаконній діяльності. У рамках санкційних режимів цей механізм дозволяє урядам більш ефективно боротися з економічними правопорушеннями, особливо у випадках, коли злочини важко довести в суді. Однак розширена конфіскація викликає юридичні питання щодо дотримання основних прав. Зокрема, вона може порушувати презумпцію невинуватості, оскільки активи можуть конфіскуватися без достатніх доказів зв'язку зі злочином. Це призводить до того, що подібні заходи можуть бути оскаржені в суді, особливо якщо вони порушують права власників активів. Наприклад, Європейський суд з прав людини неодноразово приймав рішення, які переглядають законність таких заходів у світлі статей про захист права на власність і справедливий судовий процес [2].

Коли йдеться про конфіскацію активів, що належать державі, на перший план виходить принцип суверенного імунітету. Згідно з міжнародним правом, активи, що належать суверенній державі, захищені від примусових дій з боку інших держав. Це робить конфіскацію державних активів, наприклад валютних резервів Центрального банку Росії, складним завданням. Навіть за наявності санкцій, державні активи захищені суверенним імунітетом, який забороняє їх примусове вилучення. Проте, деякі юристи пропонують розглянути можливість внесення змін до міжнародних угод, які дозволять скасувати суверенний імунітет у випадках грубих порушень міжнародного права, таких як агресія. Наприклад, якщо Росія не виконає зобов'язання щодо компенсації збитків Україні, заморожені активи можуть бути конфісковані через спеціальні рішення міжнародних організацій, таких як ООН. У деяких країнах вже розглядаються законодавчі зміни, які дозволили б конфіскувати державні активи агресора в подібних ситуаціях.

Конфіскація приватних активів є ще однією важливою складовою механізму санкційної політики. Такі активи можуть бути заморожені як частина санкційного режиму, однак конфіскація без достатніх юридичних підстав може викликати занепокоєння щодо порушення прав приватної власності [3]. Наприклад, у країнах ЄС законодавство передбачає, що будь-яке вилучення активів має бути обґрунтоване судовим рішенням. Таким чином, держави повинні забезпечувати належний судовий процес.

Спрощені процедури, коли активи конфіскуються без повного судового процесу, можуть бути корисними в умовах санкційної політики, але вони несуть у собі ризики порушення прав людини. У деяких юрисдикціях такі заходи дозволяють урядам швидко конфіскувати активи підсанкційних осіб без тривалих судових процедур. Це може бути ефективним для боротьби з відмиванням грошей або корупцією, але також створює ризики зловживань. Без

належного контролю спрощені механізми конфіскації можуть бути використані не за призначенням, наприклад, для політичного тиску або привласнення активів, що не мають відношення до злочинної діяльності [4].

У світлі сучасних викликів, пов'язаних із конфіскацією активів держав-агресорів, виникає потреба у реформуванні підходів міжнародного права до забезпечення ефективності санкцій та справедливого розподілу конфіскованих активів. Реформи можуть мати декілька важливих напрямків, кожен з яких спрямований на вирішення конкретних юридичних та практичних проблем.

Однією з найсерйозніших перешкод для конфіскації державних активів є принцип суверенного імунітету, згідно з яким майно держави не може бути конфісковане без її згоди. Суверенний імунітет зазвичай захищає активи держав навіть у випадках, коли ці активи заморожені внаслідок санкцій. Це створює правові бар'єри для конфіскації активів, які можуть бути використані для компенсації збитків постраждалим країнам або для інших цілей.

Пропозиції щодо реформ включають можливість внесення змін до міжнародних конвенцій або двосторонніх угод, які б дозволяли конфіскацію активів у випадках грубих порушень міжнародного права. Це забезпечило б правовий механізм для постраждалих держав, таких як Україна, використовувати ці активи для відбудови та компенсації збитків, завданих агресором [5].

Аналіз сучасних міжнародних санкцій, таких як ті, що були застосовані до РФ після її агресії проти України, показує, що конфіскація активів може бути надзвичайно ефективною в умовах глобальної економічної кризи. Заморожування валютних резервів та активів російських олігархів не лише впливає на економічні можливості держави, але й створює умови для відновлення справедливості за рахунок використання цих активів для компенсації збитків Україні.

Таким чином, майбутній розвиток механізму застосування міжнародних санкцій і конфіскації активів має бути спрямований на створення ефективних правових інструментів, які дозволять досягти відновлення справедливості без порушення правових стандартів. Лише через чітке правове регулювання та впровадження нових підходів до конфіскації активів можна буде забезпечити баланс між економічним тиском на держави-агресори і дотриманням прав людини.

ЛІТЕРАТУРА

1. Hryniewicz-Lach E. Improving asset confiscation: in the quest for effective and just solutions. *ERA Forum*. 2024. DOI: <https://doi.org/10.1007/s12027-024-00806-8>.

2. Moiseienko A. Sanctions, confiscations et État de droit. *RED*. 2023. N° 5 (1). P. 35–42. DOI: <https://doi.org/10.3917/red.005.0035>.
3. Dornbierer A. Working Paper 42: From sanctions to confiscation while upholding the rule of law. *Basel Institute on Governance Working Papers*. 2022. P. 41. DOI: <https://doi.org/10.12685/bigwp.2023.42.41>.
4. Zelmanis J. Legal Basis of Sanctions against Russia and Asset Confiscation. *SOCRATES. Rīgas Stradiņa universitātes Juridiskās fakultātes elektroniskais juridisko zinātnisko rakstu žurnāls / SOCRATES. Rīga Stradiņš University Faculty of Law Electronic Scientific Journal of Law*. 2023. T. 3, № 27. P. 74–80. DOI: <https://doi.org/10.25143/socr.27.2023.3.74-80>.
5. Moiseienko A., Project I. L., Corruption S. o. Frozen Russian Assets and the Reconstruction of Ukraine: Legal Options. *SSRN Electronic Journal*. 2022. DOI: <https://doi.org/10.2139/ssrn.4149158>.